

Fuček je završio svoje djelo napomenom da sljedeća istraživanja djela J. Muliha moraju uključiti dogmatsko-moralno-haritološku i pastoralno-liturgijsku analizu njegovih djela.

Navedeni rezultati istraživanja života isusovca J. Muliha, koje je autor I. Fuček iscrpno predstavio javnosti, predstavljaju značajnu novost u kulturnoj javnosti. Iako se sa nekim autorovim stavovima, posebno onima koji ulaze u čisto teološko područje, čitatelji ne moraju složiti, riječ je o vrlo vrijednom djelu, koje dodatno osvjetljava društvene i vjerske prilike u Hrvatskoj XVIII. stoljeća. Rezultati Fučkovih istraživanja o isusovcu J. Mulihi i njegovom djelovanju u javnom životu Hrvatske XVIII. stoljeća trebali bi biti poticaj za daljnja slična istraživanja.

Z. Kudelić

PRACE KOMISJI ŚRODKOWOEUROPEJSKIEJ (Radovi Srednjoeuropske komisije) tom I., Kraków, 1993., 121 str., tom II., Kraków, 1994., 140 str.

Prije dvije godine inicijativom profesora Henryka Batowskog ustanovljena je Srednjoeuropska komisija pri historijsko-filozofskom odjelu Poljske akademije umjetnosti (PAU) u Krakovu. Komisija okuplja istraživače zaokupljene povijesnom, filologijskom i kulturnom problematikom naroda koji nastanjuju prostor istočno od područja koje nazivamo klasičnom Srednjom Europom. Taj po mnogočemu zanimljiv prostor u novije se vrijeme naziva Srednjoistočnom Europom. Naziv je prvi upotrijebio poljski historičar Piotr Wandycz, a odnosi se na područje Poljske, Mađarske i bivše Čehoslovačke.

Antoni Podraza u svom radu »Srednja Europa, opseg i povijest regije« (Europa środkowa, przestrzenny i historia regionu – tom I., 23–33) ističe da je problem nepopularnosti pojma »Srednja Europa« (Mitteleuropa) u tome što je bio povezan s tendencijama za političkom, gospodarskom i kulturnom dominacijom Njemačke. Posebice u Poljskoj nakon krvavih iskustava dvaju svjetskih ratova, taj je pojam bio prilično nepopularan.

Djelatnost Srednjoeuropske komisije PAU ne ograničava se samo na spomenuti prostor nego zahvaća i susjedna područja s kojima je Srednja ili Srednjoistočna Europa kroz povijest bila na mnogostruke načine povezana. Važno mjesto u »Radovima Srednjoeuropske komisije« zauzima i problematika narodnih preporoda, nacionalne integracije, sudbina državnih organizama i drugo. Posebna pozornost posvećena je povijesti političkih i kulturnih odnosa u tzv. graničnim regijama, odnosno prostorima gdje uz etničku raznolikost postoje kulturne, vjerske pa i civilizacijske suprotnosti. Takav prostor je i područje bivše Jugoslavije.

U do sada dva izašla toma »Radovi Srednjoeuropske komisije«, u redakciji Henryka Batowskog i Jana Machnika, objavljeno je nekoliko radova o narodima i prostorima Balkana, odnosno bivšoj Jugoslaviji. Neki radovi kao, npr., Marka Waldenberga »Promjene na balkanskoj političkoj šahovnici« (Zmiany na balkańskiej szachownicy politycznej – tom II., 39–54) ili Erharda Cziomera »Zapadni svijet u odnosu na Balkan s osobitim osvrtom na jugoslavensku krizu 90-ih« (Świat zachodni wobec Balkanów, ze szczególnym uwzględnieniem kryzysu jugosłowiańskiego lat 90-tych – tom II., 57–73), prikazuju najnovija politička i društvena zbivanja, pa ih možemo promatrati više kao publicistička razmatranja.

O bosanskoj problematici piše Henryk Batowski u tekstu »Bosanski problem – povijesne osnove« (Problem bosniacki – podstawy historyczne – tom II., 21–36). U uvodu autor objašnjava porijeklo dvoimenog naziva Bosne i Hercegovine ističući da je Austro-Ugarska nakon okupacije 1878. godine prva popularizirala taj naziv. Prilikom iznošenja osnovnih statističkih podataka o površini, Hrvate ograničuje uglavnom na prostor zapadne Hercegovine, premda u njoj ne živi niti trećina hrvatske populacije u Bosni i Hercegovini. Autor ističe posebnost Bosne u odnosu na susjede. Ta se posebnost osobito ogleda u postojanju dualističke hereze – »Crkve bosanske« u srednjem vijeku. Svaki je strani osvajač u Bosnu donosio nove društvene sustave i posebice novu vjeru. Tako je bilo od »križarskih najezda« ugarsko-hrvatskih vladara u srednjem vijeku, preko osvajanja Osmanlija pa sve do okupacije i kasnije austougarske aneksije Bosne i Hercegovine. Osmansko osvajanje (1463.) te islamizacija čine posebno i vrlo važno poglavlje bosanske povijesti. Batowski iznosi već zastarjelu tezu o plemićkom porijeklu bosanskih muslimana, te je premalo istaknuo važnost i ulogu franjevac kao nositelja bosanske tradicije. Devetnaesto stoljeće donijelo je buđenje nacionalnih pokreta u Južnih Slavena, koje, premda s malim zakašnjenjem, nije mimošlo ni Bosnu. Prema autorovu sudu, zapreka tom procesu bila je muslimanska aristokracija (begovi), konzervativni element koji se protivio pokušajima modernizacije osmanskog imperija. Ona je imala sasvim drukčiji mentalitet od hrvatskog plemstva, a s visoka je gledala na »seljačku Srbiju«. Berlinski kongres i okupaciju BiH 1878. godine podupro je samo katolički (hrvatski) dio pučanstva. Aneksija 1908. godine također je važan događaj, doba kada se konstituira prvi bosanski sabor i zemaljska vlada, kada se budi građanski, politički i stranački život, posebice 1910., kada BiH dobiva svoj »zemaljski ustav«. Ipak, čini se pomalo pretjerana tvrdnja da su vlasti favorizirale više muslimansku i hrvatsku stranu od srpske, jer upravo tada izmišljeno »bošnjaštvo« bilo je u suprotnosti s hrvatstvom isto toliko koliko i sa srpstvom. Autor ne zaboravlja analizirati ulogu Bosne u povijesti srpsko-hrvatskih antagonizama.

Antoni Cetnarowicz u radu »Slovenski narodni programi do 1914. godine« (Słowieńskie programy narodowe do roku 1914. – tom I., 35–50) prikazuje razvoj slovenske nacionalne i političke misli od kraja 18. stoljeća pa do početka Prvog svjetskog rata. Autor zapaža da je povijest Slovenaca prilično nepoznata širem krugu današnjih Poljaka. Znatno su bolje spoznaje o drugim južnoslavenskim narodima. U procesu nacionalne integracije Slovenaca Cetnarowicz ističe dva faktora:

a) Slovenci su u sklopu zemalja »Unutarnje Austrije« bili podijeljeni na više pokrajina, od kojih su samo u Kranjskoj i Gorici s Gradiškom činili apsolutnu većinu i

b) Slovenci su pripadali tzv. nehistorijskim narodima Habsburške monarhije, odnosno slovensko stanovništvo je bilo uglavnom »seljačkoga karaktera«. Autor podsjeća da je i ilirizam, šireći se iz Hrvatske, imao određeni utjecaj na razvoj slovenske nacionalne svijesti. Ipak ideja o »jednom narodu i jeziku« budila je bojazan od gubitka narodne posebnosti. Cetnarowicz se slaže s mišljenjem hrvatskog povjesničara Petra Korunića, koji smatra da ilirizam nije imao nikakvih hegemonističkih težnji prema Slovencima, već da je njegova glavna ideja bila kulturno jedinstvo. Prvi slovenski politički program (Ujedinjena Slovenija) formiran je 1848. godine. Propašću »revolucije 1848./49., program Ujedinjene Slovenije se, dakako, nije ispunio, ali je on u idućim desetljećima sve do 1918. bio idealom slovenskoga narodnog programa.

Pisan jezgrovito, jednostavnim i razumljivim jezikom, ovaj zbornik radova Srednjoeuropske komisije odličan je priručnik svakome tko se interesira za povijesnu problematiku Srednje, odnosno Srednjoistočne Europe.

Marko Šarić